

Nr 46

Av herr **Hermansson m.fl.**, *angående zigenarnas utbildning.*

Zigenarundersökningen 1962—1965, som utförts av Uppsala universitets socialmedicinska institution på uppdrag av arbetsmarknadsstyrelsen, har slutförts, men databehandlingen återstår. Enligt en preliminär rapport i Läkartidningen nr 1, 1966, hade två tredjedelar av de vuxna zigenarna i Stockholm inte gått i skola alls eller kortare tid än ett år. Samma siffror torde gälla även för övriga vuxna zigenare. Och det anmärks att »analfabetismen är utan tvekan det mest frekventa problemet, sedan bostadsproblemet nu har lösts bra eller acceptabelt för flertalet zigenarfamiljer och trohigen kommer att lösas för de övriga inom ett par tre år».

Erfarenheterna av sommarkursen i Skrekarhyttan i Bergslagen 1964 var utomordentligt positiva. Metodiken hade utarbetats vid Stockholms universitets pedagogiska institution. Genom den publicitet som denna pedagogiska pionjärverksamhet fick är det nu allmänt känt att det inte var zigenarnas fel att projektet inte fick en lika framgångsrik fortsättning. När de åtta eleverna vid sommarkursens slut vägrade lämna Skrekarhyttan och krävde fortsatt undervisning, möttes de först — genom kvällsnyheterna i radio — av beskedet att deras framställning hade avslagits. Och när de senare, efter uppvaktnings i kanslihuset, utverkade ett positivt beslut, tvingades de lämna internatet av ekonomiska skäl. De ansåg — i likhet med dem som utarbetat metodiken — att de tack vare denna nya metodik skulle kunna inhämta grundskolans kunskapsförråd inom loppet av två år. Och deras entusiasm smittade av sig. Under veckorna närmast efter sommarkursen begärde ett hundratal vuxna zigenare att få komma i internat och lära sig läsa och skriva efter samma effektiva metod. Men ännu efter ett och ett halvt år är den ekonomiska frågan olöst. Zigenarna har nu som så ofta tidigare blivit offer för den byråkratiska trögheten.

Under sommarkursen och den omvända skolstrejken på Skrekarhyttan 1964 klarades de ekonomiska svårigheterna på privat väg. Stadsmissionen bidrog med bortåt 7 000 kronor för en partiell sanering av elevernas ekonomi. Bidrag kom också från kvinnoförbund, ungdomsorganisationer och enskilda. Men då och i fortsättningen har arbetsmarknadsstyrelsen varit bunden av direktiven från 1960 att »arbetsvård åt zigenare i arbetsför ålder beviljas enligt samma normer, som gäller för andra svenska medborgare». Och socialstyrelsen, som är fjättrad av samma kungliga brev, kan ge erfor-

derligt understöd endast »enligt gällande praxis inom socialvården».

Det finns inget utrymme att premiera och stimulera de ambitiösa. Det går inte att göra skillnad mellan de passiva socialhjälpfallen (som för övrigt ofta blivit socialhjälpfall genom samhällets oförmåga att gripa in i tid och på ett effektivt sätt) och dem som vill studera och lära ett yrke.

Socialstyrelsen begärde i en skrivelse till regeringen den 30 november 1964 ändrade direktiv med hänvisning bl.a. till att »åtskilliga zigenare på grund av tidigare skuldsättning m. m. icke kan ägna tillräcklig tid åt nödvändiga studier, då vanliga omskolningsbidrag och eventuell socialhjälp ej ger utrymme för betalning av amorteringar och räntor».

Alltsedan sommarkursen på Skrekarhyttan har dessa krav på generösare normer framförts av stridbara förkämpar för zigenarnas rättigheter, såsom författarinnan Katarina Taikon, av Zigenarsamfundet och i förstamajdemonstrationen i Stockholm 1965, där för första gången en grupp zigenare deltog. Men ingenting har skett, trots att rehabiliteringsprogrammet hämmades redan av de uteblivna åtgärderna hösten 1964 och sedan dess avancerat ytterligt långsamt.

Över huvud taget är omskolningsbidragen små. Alla omskolningsfall är diskriminerade. Men de zigenare som är analfabeter är dubbelt diskriminerade. Med den undervisningsteknik som provades ut vid internatkursen 1964 kan de visserligen räkna med att hinna ifatt andra svenska medborgare inom loppet av två år, men först efter dessa två år är de framme vid den punkt där andra omskolningsfall börjar. Först då kan de börja den egentliga yrkesutbildningen.

Just det faktum att de inte haft formell skolning och möjlighet att få riktiga anställningar har varit den viktigaste orsaken till att många har en tilltrasslad ekonomi med avbetalningsaffärer, pantsättning, kortfristiga lån o. s. v. Detta är ingen företeelse som är specifik för zigenare. I exempelvis David Caplovitz' arbete »The poor pay more» (1963) visas hur de nyinflyttade puertoricanerna och sydstatsnegrerna i New York måste köpa dåliga varor till dubbla priser, därför att de inte har pengar att vara ekonomiska. I de flesta internationella undersökningar av analfabetismen har man uppmärksammat hur nödvändigt det är att komma till rätta med den kroniska skuldsättningen, om man vill nå resultat med undervisningen. »Undanröjande i möjligaste mån av orsakerna till kronisk skuldsättning», skydd mot ockerräntor och ekonomiska åtgärder för att »stimulera vuxna att genomgå och fullfölja en utbildning» är formuleringar man möter i internationella konventioner, som Sverige anslutit sig till eller förklarat sig positivt inställt till. (Se t. ex. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen — nr 29 år 1963 — med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 fattade beslut.)

Socialstyrelsen föreslog i skrivelsen till regeringen att zigenarna i vuxen-

undervisningen skulle få saneringslån för att likvidera skulderna och att styrelsen skulle bemyndigas teckna borgen för dessa lån. Enligt vår uppfattning räcker inte detta. Socialstyrelsen bör få bemyndigande att teckna borgen för saneringslån, men för de zigenare som fullgör studierna och omskolningen på ett tillfredsställande sätt bör dessa lån avskrivas med viss del varje månad så att låntagarna är skuldfria vid utbildnings- och omskolningsprogrammets slut. Det skulle ge alla ett gott utgångsläge när de är färdiga att börja i förvärvslivet.

Det är också nödvändigt att ge de vuxna zigenare som ägnar hela tiden åt programmerade studier en studielön motsvarande reguljära arbetsinkomster. Det omskolningsbidrag som hittills utgått har haft karaktären av fickpengar och har inte varit av den storleksordning att det möjliggjort för eleverna att vara fria från ekonomiska bekymmer och koncentrera sig på studierna.

Antalet zigenare i vårt land är omkring ett tusen. Det är lätt att räkna ut vad varje tusental vanliga svenska medborgare kostar stat och kommun för undervisning, yrkesutbildning, kulturservice o. s. v. Zigenarna har med få undantag stått vid sidan om allt detta. Om denna lilla minoritet under ett antal år skulle kosta lika mycket som eller till och med ett par tre gånger mera än ett slumpmässigt urval av ett tusen vanliga svenskar för undervisning och yrkesutbildning, inklusive akademisk utbildning, kan detta ändå aldrig kompensera den brutala diskriminering som zigenarna varit utsatta för och de medborgerliga rättigheter som de ända in på sextioalet gått miste om. Zigenarna har, om vi ser till genomsnittet och inte till de lysande undantagen, ett mångårigt handikapp att ta igen. Att för närvarande ställa krav på »samma rättigheter och skyldigheter» för zigenarna som för andra svenska medborgare är att föra rasdiskrimineringspolitiken vidare under en mask av hyckleri, eftersom de vuxna analfabeterna har ett oändligt mycket sämre utgångsläge än andra vuxna svenskar.

Med hänvisning till det anförda föreslås,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag om ändrade bestämmelser för zigenarnas undervisning och yrkesutbildning, innefattande bl. a. saneringslån, som avskrives med viss del varje månad som rehabiliteringsprogrammet följs, och studielön för studier i internat, utbildningsanstalt etc. i enlighet med vad i denna motion anförts.

Stockholm i januari 1966

C.-H. Hermansson

Helmer Holmberg

Gunvor Ryding

Henning Nilsson

Axel Jansson

Gustav Lorentzon